«ТАСДИҚ МЕКУНАМ»
Ректори Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон, номзади илмҳои педагогӣ, дотсент
_____________ Сатторзода Б.А.
«_17_» ____________ 2025 сол

ТАҚРИЗИ МУАССИСАИ ПЕШБАР

ба диссертатсияи Абдусаломзода Ҷовид Абдусалом дар мавзуи: «Ҷавобгарии ҷиноятӣ барои ғайриқонунӣ ҳай карда бурдани автомобил ё дигар воситаҳои нақлиёт бидуни мақсади тасарруф», барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.08 – Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминология; ҳуқуқи иҷрои ҷазои ҷиноятӣ (илмҳои ҳуқуқшиносӣ) пешниҳод шудааст

Мутобиқати мавзуъ ва муҳтавои диссертатсия ба шиносномаи ихтисоси илмӣ. Диссертатсияи Абдусаломзода Ҷовид Абдусалом дар мавзуи: «Ҷавобгарии ҷиноятӣ барои ғайриқонунӣ ҳай карда бурдани автомобил ё дигар воситаҳои нақлиёт бидуни мақсади тасарруф», барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.08 – Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминология; ҳуқуқи иҷрои ҷазои ҷиноятӣ, ки аз рӯйи он ба шурои диссертатсионӣ мувофиқи фармоиши Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз санаи 7 январи соли 2022, №15/шд ҳуқуқи қабули диссертатсияҳо барои ҳимоя дода шудааст, мутобиқ мебошад.

Мубрамии мавзуи таҳқиқ. Дар шароите, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон ба муносибатҳои бозорӣ гузашта, аз низоми фармондеҳию маъмурии идоракунӣ даст кашидааст, аҳаммияти татбиқи меъёрҳои конститутсионӣ, ки ҳифзи ҳуқуқи моликияти шаҳрвандон, ташкилотҳо ва давлатро кафолат медиҳанд, ба таври назаррас афзоиш ёфтааст.

Қонуни ҷиноятии амалкунанда дар қатори вазифаҳои худ ҳифзи моликиятро аз таҷовузҳои ҷиноятӣ яке аз самтҳои асосӣ меҳисобад. Дар татбиқи ин вазифа, мубориза муассир бо кирдорҳои зиддиқонунӣ, аз ҷумла ғайриқонунӣ ҳай карда бурдани автомобил ё дигар воситаҳои нақлиёт бидуни мақсади тасарруф, нақши муҳим дорад.

Ҳифзи ҳуқуқи моликият баробарии муҳофизати ҳамаи шаклҳои моликият ва тамоми ваколатҳои соҳибмулконро дар назар мегирад. Бо

вуҷуди ин, дар амал иҷрои пурраи ин вазифа таъмин нагаштааст. Хусусан, ҳуқуқи истифода ва ихтиёрдорӣ нисбат ба воситаҳои нақлиёт ба таври кофӣ ҳифз намешавад.

Аҳаммияти таҳқиқи масъалаи мазкур дар шароити имрӯза боз ҳам меафзояд, зеро нақши воситаҳои нақлиёт дар ҳаёти иҷтимоиву иқтисодии ҷомеа ҳам дар ҷаҳон ва ҳам дар Тоҷикистон босуръат меафзояд. Агар дар гузашта воситаҳои нақлиёт молу мулки боҳашамат ба ҳисоб мерафтанд, имрӯз онҳо ба воситаи зарурии рӯзмарра табдил ёфтаанд. Шумораи соҳибони воситаҳои нақлиёт рӯ ба афзоиш дорад, ва бисёри онҳо онҳоро на танҳо барои эҳтиёҷоти шахсӣ, балки дар фаъолияти соҳибкорӣ ва истеҳсолӣ низ истифода мебаранд.

Дар баробари ин, баланд шудани арзиши бозории воситаҳои нақлиёт, ки қисми зиёди онҳо аз мошинҳои истеҳсоли хориҷӣ иборатанд, боиси афзоиши назарраси ҷиноятҳои марбут ба таҷовуз ба чунин моликият гардидааст. Ҳамаи ин омилҳо зарурати таҳқиқи амиқи масъалаи ғайриқонунӣ ҳай карда бурдани воситаҳои нақлиёт ва таҳкими ҳимояи ҳуқуқии соҳибони онҳоро дар қонунгузории ҷиноятӣ тақозо менамоянд.

Зарурати амалӣ барои таҳқиқи таркиби ҷинояти ғайриқонунӣ ҳай карда бурдани воситаҳои нақлиёт бидуни мақсади тасарруф, пеш аз ҳама, аз мушкилоти мавҷуда дар бандубасти ҳуқуқии кирдори шахсоне, ки чунин ҷиноятҳоро содир менамоянд, бармеояд. Дар доираи назария ва амалияи ҳуқуқи ҷиноятӣ то ҳол андешаи ягона оид ба моҳияти мафҳуми «ғайриқонунӣ ҳай карда бурдани воситаи нақлиёт», лаҳзаи анҷоми ҷиноят, мазмуни предмети он, инчунин фарқгузорӣ аз дигар таркибҳои ҳаммазмуни ҷиноятҳо , аз қабили дуздӣ, худсарӣ ва авбошӣ вуҷуд надорад.

Дар шароити муосир, ғайриқонунӣ ҳай карда бурдани воситаҳои нақлиёт на танҳо ҷинояти мустақил, балки дар бисёр ҳолатҳо марҳалаи омодагӣ ба содир кардани ҷиноятҳои вазнинтар, аз ҷумла терроризм, одамкушӣ, гаравгирӣ ва дигар ҷиноятҳои хавфнок мебошад. Ин ҳолат зарурати таҳияи чораҳои илмӣ асосноки мубориза бо чунин кирдорҳоро тақозо менамояд.

Аз ин рӯ, таҳлили амиқи таркиби ҷинояти ғайриқонунӣ ҳай карда бурдани воситаҳои нақлиёт на танҳо аз дидгоҳи назариявӣ, балки пеш аз ҳама аз ҷиҳати амалӣ аҳаммияти бузург дорад. Такмил додани сохтори моддаи 252 Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонад ба баланд бардоштани самаранокии мубориза бо ин намуди ҷиноят ва таъмини ҳифзи воқеии ҳуқуқи моликияти шаҳрвандон мусоидат намояд.

Дараҷаи асоснокии гузориши илмӣ, хулосаю пешниҳод, ки дар диссертатсия оварда шудааст. Дараҷаи асоснокии гузориши илмӣ, хулосаю пешниҳодҳои диссертатсияи Абдусаломзода Ҷовид Абдусалом дар мавзуи: «Ҷавобгарии ҷиноятӣ барои ғайриқонунӣ ҳай карда бурдани автомобил ё дигар воситаҳои нақлиёт бидуни мақсади тасарруф» баланд буда, натиҷаҳои он бар асоси таҳлили ҳамаҷонибаи қонунгузории ҷиноятӣ, маводи тафтишотию судӣ ва адабиёти илмӣ ба даст оварда шудаанд.

Дар кори мазкур, бо истифода аз методҳои диалектикии умумиилмӣ, таърихӣ-ҳуқуқӣ, низомнокӣ, муқоисавӣ ва оморӣ, хусусиятҳои назариявӣ ва амалии ҷинояти ғайриқонунӣ ҳай карда бурдани воситаҳои нақлиёт мавриди таҳқиқи амиқ қарор гирифта, масъалаҳои муҳими ҳуқуқӣ-ҷиноятӣ, аз ҷумла муайян намудани предмети ҷиноят, фарқгузорӣ аз дигар таркибҳои ҳаммазмун (дуздӣ, худсарӣ, авбошӣ ва ғ.) ва муайян кардани аломатҳои объективию субъективии ҷиноят, таҳлил шудаанд.

Дар диссертатсия бори аввал таҳқиқоти мукаммали илмӣ оид ба ҷавобгарии ҷиноятӣ барои ғайриқонунӣ ҳай карда бурдани воситаҳои нақлиёт дар Ҷумҳурии Тоҷикистон гузаронида шуда, аломатҳои таркибии ин ҷиноят, хусусиятҳои объективӣ ва субъективии он дар асоси таҳлили муқаррароти Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон, таҷрибаи судӣ, таҷрибаи қонунгузории давлатҳои хориҷӣ баррасӣ гардидаанд.

Муаллиф бо далелҳои муътамади илмӣ ва таҷрибавӣ собит намудааст, ки дар қонунгузории ҷиноятии амалкунанда як қатор камбудиҳо ва норавшанӣ дар муқаррароти моддаи 252 КҶ ҶТ ҷой доранд. Дар ин робита, дар рисола зарурати ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон асоснок гардидааст. Хусусан пешниҳод шудааст, ки мафҳумҳои калидӣ, истилоҳоти ҳуқуқӣ ва унсурҳои таркибии ҷиноят бо назардошти таҷрибаи давлатҳои хориҷӣ дақиқтар муайян карда шаванд.

Ҳамзамон, дар кори мазкур пешниҳодҳои мушаххас барои такмили қонунгузории ҷиноятӣ дар самти муайян намудани аломатҳои вазнинкунанда, андозаи зарар, доираи субъектон ва марҳалаи анҷомёбии ҷиноят пешниҳод ва асоснок шудаанд.

Хулоса ва пешниҳодҳои муаллиф бар асоси таҳлили илмӣ ва маводи кофии амалии ҷамъшуда асоснок гардида, татбиқи онҳо метавонад ба баланд бардоштани самаранокии қонунгузории ҷиноятӣ, такмили амалияи судӣ ва таъмини ҳифзи боэътимоди ҳуқуқи моликияти шаҳрвандон мусоидат намояд.

Навгонии илмии таҳқиқ ва саҳеҳияти натиҷаҳои гирифташуда.

Навоварии илмии таҳқиқоти мазкур, пеш аз ҳама, дар он ифода меёбад, ки бори аввал дар сатҳи илмӣ-ҳуқуқӣ масъалаи ҷавобгарии ҷиноятӣ барои ғайриқонунӣ ҳай карда бурдани автомобил ё дигар воситаҳои нақлиёт бидуни мақсади тасарруф мавриди таҳқиқи ҳамаҷониба ва системавӣ қарор гирифтааст. Дар раванди омӯзиш, аломатҳои объективӣ ва субъективии таркиби ин ҷиноят дар асоси таҳлили муфассали адабиёти илмӣ, амалияи судии миллӣ ва таҷрибаи қонунгузории давлатҳои пасошӯравӣ ва хориҷӣ таҳлил ва шарҳ дода шудаанд.

Бори аввал дар доираи ин таҳқиқот, бо такя ба далелҳои назариявӣ ва амалии боэътимод, зарурати такмили моддаи 252 Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон исбот гардидааст. Муаллиф нишон медиҳад, ки барои баланд бардоштани дақиқии ҳуқуқӣ ва самаранокии қонунгузории ҷиноятӣ зарур аст, ки унсурҳои таркибии ҷиноят ва истилоҳоти ҳуқуқии моддаи мазкур бознигарӣ шаванд.

Дар доираи рисола масъалаҳои зерин ҳамчун самтҳои асосии навоварии илмӣ мавриди таҳқиқи амиқ қарор гирифтаанд:

– дар асоси таҳлили васеи адабиёти илмӣ ва таҷрибаи судӣ аломатҳои асосии таркиби ҷинояти пешбинишуда дар моддаи 252 КҶ ҶТ муайян, таҳлил ва моҳияти онҳо ошкор карда шудаанд;

– қонунгузории ҷиноятии давлатҳои пасошӯравӣ ва як қатор кишварҳои хориҷӣ дар самти ҷавобгарии ҷиноятӣ барои ғайриқонунӣ ҳай карда бурдани воситаҳои нақлиёт бо қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон муқоисавӣ таҳлил шудааст;

– дар сатҳи илмии диссертатсионӣ исбот шудааст, ки такмили моддаи 252 КҶ ҶТ аз ҷиҳати назариявӣ ва амалӣ асоснок ва мувофиқи мақсад мебошад;

– вобаста ба муайян намудани объекти бевосита, тарафи объективӣ, субъекти ҷиноят ва тарафи субъективӣ, пешниҳодҳои мушаххас ва илмию амалии муаллиф таҳия ва асоснок шудаанд.

Натиҷаҳои бадастомада дар нуктаҳои барои ҳимоя пешниҳодшаванда ва дар хулосаҳои асосии таҳқиқот таҷассум ёфтаанд. Онҳо метавонанд дар такмили меъёрҳои қонунгузории ҷиноятӣ оид ба ҷавобгарӣ барои ғайриқонунӣ ҳай карда бурдани воситаҳои нақлиёт бидуни мақсади тасарруф, инчунин дар фаъолияти ҳуқуқтатбиқкунӣ ва омӯзиши илмии ҳуқуқи ҷиноятӣ васеъ истифода шаванд.

Саҳеҳияти натиҷаҳои таҳқиқот бо истифода аз маҷмӯи методҳои муосири илмӣ, аз ҷумла таҳлили муқоисавӣ-ҳуқуқӣ, таърихӣ-ҳуқуқӣ, низомнокӣ ва таҳлили оморӣ таъмин гардидааст. Дар раванди таҳқиқ маълумоти оморӣ оид ба ҷиноятҳои солҳои 2018–2023, маводи воқеии тафтишотӣ ва судӣ истифода шудаанд, ки ба баланд шудани сатҳи боэътимодии хулосаҳо ва асоснокии натиҷаҳо мусоидат менамоянд.

Хулосаҳои илмии муаллиф бар пояи таҳлили ҳамаҷонибаи назариявӣ ва таҷрибаи ҳуқуқтатбиқкунӣ асос ёфта, далелҳои дар рисола овардашуда аз ҷиҳати илмӣ ва амалӣ пурра боэътимод ва асоснок мебошанд.

Ҳамин тариқ, навоварии илмӣ ва саҳеҳияти натиҷаҳои таҳқиқоти мазкур дорои заминаи устувори назариявӣ ва амалии илмӣ буда, ба рушди минбаъдаи илми ҳуқуқи ҷиноятӣ, такмили қонунгузории ҷиноятӣ дар самти ҳифзи моликият, ва баланд бардоштани самаранокии мубориза бо ҷиноятҳои марбут ба воситаҳои нақлиёт мусоидат менамояд.

Аҳаммияти илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии натиҷаҳои диссертатсия. Натиҷаҳои таҳқиқоти мазкур саҳми муҳим дар рушди назарияи ҳуқуқи ҷиноятӣ, бахусус дар самти омӯзиши ҷиноятҳои ба муқобили моликият доранд. Дар ин рисола бори аввал дар сатҳи илмӣ-ҳуқуқӣ масъалаҳои мубрами вобаста ба ғайриқонунӣ ҳай карда бурдани воситаҳои нақлиёт бидуни мақсади тасарруф дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таври мукаммал ва комплексӣ мавриди таҳлил қарор гирифтаанд. Дар натиҷа, аломатҳои муҳими таркиби ҷинояти пешбинишуда дар моддаи 252 КҶ ҶТ дақиқ ва такмил дода шудаанд, ки ин ба рушди минбаъдаи таҳқиқоти илмӣ дар ин самт заминаи назариявӣ фароҳам меорад.

Аз ҷиҳати амалӣ, натиҷаҳои бадастомада метавонанд барои такмили фаъолияти ҳуқуқэҷодкунанда ва ҳуқуқтатбиқкунанда аҳамияти калон дошта бошанд. Пешниҳодҳои мушаххаси муаллиф оид ба ворид намудани тағйиру иловаҳо ба моддаи 252 Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон ба баланд бардоштани дақиқии ҳуқуқии меъёрҳои ҷиноятӣ ва таъмини ягонагии амалияи судӣ мусоидат мекунанд.

Аз дидгоҳи иҷтимоӣ ва иқтисодӣ, татбиқи дурусти натиҷаҳои таҳқиқот ба таҳкими ҳифзи ҳуқуқи моликият, баланд бардоштани эътимоди шаҳрвандон ба қонун ва мақомоти давлатӣ, инчунин ба паст шудани сатҳи ҷинояткорӣ мусоидат мекунад.

Ҳамин тавр, натиҷаҳои диссертатсия дорои аҳаммияти фарогири илмӣ, амалӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ мебошанд. Онҳо метавонанд барои рушди устувори ҷомеа ва давлат, таҳкими қонуният ва адолати иҷтимоӣ, инчунин баланд бардоштани самаранокии сиёсати ҷиноятии миллӣ дар

шароити афзоиши нақши воситаҳои нақлиёт дар ҳаёти иқтисодию иҷтимоии мамлакат, саҳми назаррас гузоранд.

Дарҷаи эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқ, дурустӣ ва асоснокии натиҷаҳои таҳқиқ. Эътимоднокии натиҷаҳои таҳқиқот бо истифода аз маҷмӯи васеи методҳои илмии санҷидашуда таъмин гардидааст. Дар раванди таҳқиқ усулҳои муқоисавӣ-ҳуқуқӣ, таърихӣ-ҳуқуқӣ, мантиқи шаклӣ, низомнокӣ ва таҳлили оморӣ ба таври мақсаднок ва пайваста истифода шудаанд. Муаллиф дар асоси маълумоти воқеии тафтишотию судӣ, маълумоти омории мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, инчунин таҷрибаи ҳуқуқтатбиқкунии солҳои 2018–2023, таҳқиқоти худро анҷом додааст, ки ин заминаи боэътимоди эмпирикиро барои натиҷаҳо ва хулосаҳо фароҳам овардааст.

Дурустӣ ва асоснокии натиҷаҳои бадастомада бо такя ба манбаъҳои боэътимоди илмӣ ва таҷрибавӣ таъмин шудааст. Дар ин замина адабиёти илмии ватанӣ ва хориҷӣ, қонунгузории амалкунандаи Ҷумҳурии Тоҷикистон, қонунгузории давлатҳои хориҷӣ, инчунин маводҳои парвандаҳои воқеии ҷиноятӣ мавриди таҳлил қарор гирифтаанд. Омӯзиши амиқ ва муқоисавии ин манбаъҳо имкон дод, ки натиҷаҳо бо далелҳои воқеӣ ва меъёрҳои ҳуқуқӣ тасдиқ гарданд ва аз ҷиҳати илмӣ ва амалии худ комилан боэътимод бошанд.

Асоснокии илмии натиҷаҳо дар он зоҳир мегардад, ки муаллиф бо истифода аз таҳлили ҳамаҷонибаи назариявӣ ва таҷрибавӣ пешниҳодҳои мушаххаси назариявию амалиро барои такмили қонунгузории ҷиноятӣ ва баланд бардоштани самаранокии амалияи татбиқи он таҳия намудааст. Ҳар як хулоса ва тавсияи муаллиф бо далелҳои илмӣ, таҳлили мантиқӣ ва таҷрибаи воқеии судию тафтишотӣ асоснок гардидааст, ки имкони татбиқи онҳоро дар амалия пурра таъмин мекунад.

Ҳамин тавр, натиҷаҳои таҳқиқоти мазкур бо дараҷаи баланди эътимоднокӣ, асоснокии илмӣ ва дурустии амалӣ фарқ мекунанд. Онҳо барои истифода дар фаъолияти илмӣ, ҳуқуқэҷодкунӣ, ҳуқуқтатбиқкунӣ ва раванди таълим мувофиқ буда, метавонанд ба таҳкими асосҳои назариявӣ ва амалии ҳифзи ҳуқуқи моликият ва мубориза бо ҷиноятҳои марбут ба воситаҳои нақлиёт мусоидат намоянд.

Саҳми шахсии довталаби дарёфти дараҷаи илмӣ дар таҳқиқ. Саҳми шахсии довталаби дараҷаи илмӣ Абдусаломзода Ҷовид Абдусалом дар таҳқиқоти мазкур бо сатҳи баланди навоварии илмӣ, масъалагузории назариявӣ ва услуби таҳлили илмӣ пурра тасдиқ мегардад. Ҳамаи нуқтаҳои асосии илмие, ки ба ҳимоя пешниҳод шудаанд, аз ҷониби худи

муаллиф мустақилона таҳия, коркард ва бо далелҳои илмӣ асоснок карда шудаанд.

Саҳми шахсии муаллиф пеш аз ҳама дар таҳияи пешниҳодҳои мушаххас оид ба такмили моддаи 252 Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон, муайян намудани аломатҳои объективӣ ва субъективии таркиби ин ҷиноят, таҳияи тавсияҳои назариявию амалии ҳуқуқӣ барои такмил додани қонунгузории ҷиноятӣ ва баланд бардоштани самаранокии фаъолияти мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ифода меёбад.

Илова бар ин, саҳми шахсии муаллиф дар нашри мақолаҳои илмӣ, маърӯзаҳо дар конференсияҳои ҷумҳуриявӣ ва байналмилалӣ, инчунин дар иштирок дар таҳияи лоиҳаҳои санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва пешниҳоди таклифҳо оид ба ворид намудани тағйиру иловаҳо ба қонунгузории ҷиноятӣ инъикос ёфтааст. Ин фаъолиятҳо арзиши амалии натиҷаҳои таҳқиқотро боз ҳам баландтар намуда, саҳми шахсии довталабро дар рушди илми ҳуқуқи ҷиноятӣ ва такмили қонунгузории миллӣ возеҳ нишон медиҳанд.

Нашри натиҷаҳои таҳқиқ дар маҷаллаҳои тақризшавандаи илмӣ.

Натиҷаҳои асосии таҳқиқоти мазкур дар 9 мақолаҳои илмӣ инъикос гардида, ба баррасии паҳлӯҳои гуногуни ҷавобгарии ҷиноятӣ барои ғайриқонунӣ ҳай карда бурдани автомобил ё дигар воситаҳои нақлиёт бидуни мақсади тасарруф бахшида шудаанд. Аз ҷумла, 5 мақола дар маҷаллаҳои илмие нашр гардидаанд, ки аз ҷониби Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон барои интишор тавсия шудаанд. Дар ин нашрияҳо натиҷаҳои калидӣ, хулосаҳои илмӣ ва тавсияҳои пешниҳодкардаи унвонҷӯ ба таври мушаххас ва возеҳ баён ёфтаанд.

Теъдоди маводи чопшуда ба банди 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30- июни соли 2021, №267 (бо тағйиру иловаҳо аз 26 июли соли 2023, №295) тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад.

Арзёбии мазмуни диссертатсия ва дараҷаи ба итмом расидани он. Сохтор ва ҳаҷми диссертатсия. Дар муқаддимаи диссертатсия аҳаммияти илмӣ ва амалии мавзӯъ бо далелҳои муътамад ва таҳлили воқеӣ асоснок гардидааст. Дар ин бахш сатҳи таҳқиқи мавзӯъ дар адабиёти илмӣ арзёбӣ шуда, зарурати омӯзиши минбаъдаи он дар шароити ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон нишон дода шудааст.

Ҳамзамон, дар муқаддима мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, объект ва предмети омӯзиш, инчунин асосҳои назариявӣ ва методологии таҳқиқот

ба тоаври дақиқ муайян гардидаанд. Муаллиф заминаҳои эмпирикии таҳқиқотро бо такя ба маводи воқеии судӣ, тафтишотӣ ва оморӣ нишон дода, унсурҳои асосии навоварии илмии мавзӯъ-ро бо далелҳои назариявию амалии муътамад ифода кардааст.

Нақша ва сохтори диссертатсия тавре таҳия шудаанд, ки маҷмӯи масъалаҳои калидӣ ва зарурий марбут ба ҳалли мавзӯи таҳқиқшавандаро дар бар гирифта, пайдарҳамии мантиқӣ ва мутобиқати дохилии қисмҳои онро таъмин менамоянд.

Сохтори рисолаи илмӣ бо назардошти мақсад ва вазифаҳои таҳқиқот, аз номгӯйи ихтисораҳо ва (ё) аломатҳои шартӣ, муқаддима, се боб, ҳафт зербоб, хулоса, тавсияҳо оид ба истифодаи амалии натиҷаҳои таҳқиқот, рӯйхати адабиёт (маъхазҳо) ва феҳристи интишороти илмии довталаби дараҷаи илмӣ иборат буда, ҳаҷми умумии диссертатсия 190 саҳифаро дар бар мегирад

Боби якум – «**Тавсифи таърихӣ- ҳуқуқӣ ва муқоисавии меъёр оид ба ғайриқонунӣ ҳай карда бурдани автомобил ё дигар воситаи нақлиёт бидуни мақсади тасарруф**» ба омӯзиши пайдоиш, таҳаввул ва танзими ҳуқуқии ин ҷиноят дар қонунгузории миллӣ ва байналмилалӣ бахшида шудааст

Муаллиф таърихи ташаккули ҷавобгарии ҷиноятӣ барои чунин кирдорро дар давраи Шӯравӣ ва пасошӯравӣ таҳлил менамояд. Ӯ нишон медиҳад, ки аввалин бор ҷавобгарӣ барои ғайриқонунӣ ҳай карда бурдани воситаҳои нақлиёт дар моддаи 227 Кодекси ҷиноятии ҶШС Тоҷикистон (1961) муқаррар шуда буд. Он замон ин ҷиноят ба гурӯҳи «ҷиноятҳои муқобили бехатарии ҷамъиятӣ ва тартиботи ҷамъиятӣ» дохил мешуд, на ба ҷиноятҳои зидди моликият. Муаллиф роҳи тағйир ёфтани ин моддаро аз солҳои 1961 то 1998 пайгирӣ намуда, ворид шудани тағйироти асосиро – аз ҷумла иловаи ҳолатҳои вазнинкунанда, васеъ шудани мафҳуми «воситаҳои нақлиёт» ва гузариши он ба боби ҷиноятҳои зидди моликият – тавзеҳ медиҳад.

Дар доираи боби мазкур муаллиф қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистонро бо меъёрҳои марбут ба ҷавобгарӣ барои ғайриқонунӣ ҳай карда бурдани воситаҳои нақлиёт дар Украина, Беларус, Қазоқистон, Қирғизистон, Россия, Молдова, Ӯзбекистон, Туркманистон, инчунин як қатор кишварҳои дигар аз ҷумлаи Олмон, Полша, Австрия, Норвегия, Шветсия ва Фаронса таҳлил мекунад. Дар натиҷаи таҳлили муқоисавӣ муаллиф ба хулоса меояд, ки: дар аксари кишварҳои пасошӯравӣ ин ҷиноят ба гурӯҳи ҷиноятҳои зидди моликият дохил карда шудааст; дар баъзе давлатҳо (масалан, Украина ва Ӯзбекистон) ибораи «бидуни

мақсади тасарруф» истифода намешавад; дар давлатҳои аврупоӣ мафҳуми васеътар «ғайриқонунӣ истифода бурдани воситаи нақлиёт» ба кор бурда мешавад, ки ба гуфтаи муаллиф манфиатҳои моликиятро беҳтар ҳифз мекунад; дар баъзе кишварҳо (мисли Норвегия, Корея, Шветсия) ҷавобгарӣ барои ғайриқонунӣ истифода бурдани тамоми намудҳои нақлиёт, аз ҷумла киштӣ ва ҳавопаймо, муқаррар шудааст.

Дар анҷом муаллиф хулоса мекунад, ки таҷрибаи давлатҳои хориҷӣ – махсусан муқаррар намудани ҳолатҳои вазнинкунанда ба мисли «бо истифодаи воситаҳои электронӣ» ё «бо роҳи воридшавӣ ба бино ё гараж» метавонад барои такмили моддаи 252 Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон истифода гардад.

Боби дуюми диссертатсияи Абдусаломзода Ҷовид Абдусалом таҳти унвони **«Тавсифи ҳуқуқии ҷиноятии ғайриқонунӣ ҳай карда бурдани автомобил ё дигар воситаҳои нақлиёт бидуни мақсади тасарруф»** ба таҳлили амиқи ҳуқуқии таркиби ин ҷиноят бахшида шудааст.

Муаллиф объект ва предмети ин ҷиноятро баррасӣ намуда, нишон медиҳад, ки ин ҷиноят ба муносибатҳои моликиятӣ ва тартиботи истифодаи воситаҳои нақлиёт таҷовуз мекунад. Мафҳуми предмети ҷиноят – воситаи нақлиёт дар асоси қонун ва тафсири судӣ дақиқ карда мешавад. Муаллиф таъкид мекунад, ки набояд мафҳуми «автомобил» доираи татбиқи қонунро маҳдуд созад, зеро ин ҷиноят метавонад ба ҳама гуна воситаҳои нақлиёти механикӣ марбут бошад.

Муҳаққиқ тарафи объективии ҷиноятро таҳлил намуда ҳаракатҳоеро, ки таркиби ин ҷиноятро ташкил медиҳанд, хусусияти чунин ҳаракатҳо, масъалаҳои марбут ба лаҳзаи анҷоми ин ҷиноят ва ғайраро аз нигоҳи илмӣ ва амалӣ маънидод намудааст. Муаллиф аз таҷрибаи судӣ барои исботи мавқеи худ истифода бурдааст.

Дар доираи ин боб муаллиф, инчунин ба аломатҳои субъективӣ, яъне шакли гуноҳ, мақсад ва ангезаи ҷиноят таваҷҷуҳ мекунад. Баён мегардад, ки ин ҷиноят танҳо бо қасди бевосита содир мегардад, зеро шахс огоҳона бе иҷозати соҳибмулк воситаи нақлиётро истифода мебарад, гарчанде ки мақсади тасарруф надорад. Муаллиф фарқияти байни мақсади муваққатӣ (истифодаи кӯтоҳмуддат) ва мақсади доимӣ (тасарруф)-ро ба таври возеҳ нишон медиҳад.

Боби 3 диссертатсияи таҳти унвони **«Фарқгузории ҷавобгарии ҷиноятӣ барои ғайриқонунӣ ҳай карда бурдани автомобил ё дигар воситаҳои нақлиёт бидуни мақсади тасарруф»** (саҳ. 120–152), яке аз қисматҳои муҳим ва калидии тадқиқот ба шумор меравад, ки дорои

аҳаммияти назариявӣ ва амалии хеле баланд мебошад. Дар ин боб муаллиф аломатҳои вазнинкунанда ва махсусан вазнинкунандаи ҷинояти мазкурро бо такя ба таҳлили амиқи парвандаҳои ҷиноятӣ мавриди омузиш қарор додааст. Муаллиф аломатҳои мазкурро таҳлил намуда барои такмил додани м.252 КҶ ҶТ дар ин самт ба хулосаҳои асоснок расидааст. Аз ҷумла таъкид мешавад, ки нисбати таркиби ҷинояти ғайриқонунӣ ҳай карда бурдани автомобил ё дигар воситаи нақлиёт бидуни мақсади тасарруф мафҳуми зарар ба миқдори калон ва миқдори махсусан калон ба таври алоҳида дар эзоҳ ба м.252 КҶ ҶТ муқаррар карда шавад. Ғайр аз ин расонидани зарар ба миқдори махсусан калон ҳамчун ҳолати вазнинкунандаи ҷиноят аз мадди назари қонунгузор дур мондааст. Ҳол он ки дар дигар моддаҳои ҷиноятҳо ба муқобили моликият чунин аломат ҳамчун асоси фарқгузорӣ намудани ҷавобгарӣ муқаррар шудаанд (б «а» қ.4 м.245 КҶ ҶТ, б «б», қ.3 м.247 КҶ ҶТ ва ғайра). Аз ин лиҳоз зарур шуморида мешавад, ки расонидани зарар ба миқдори калон дар қ.2 ва расонидани зарар ба миқдори махсусан калон дар қ.3 м.252 КҶ ҶТ мустаҳакам карда шавад (саҳ.133).

Дар доираи боби мазкур, инчунин масъалаҳои ҷудо намудани ғайриқонунӣ ҳай карда бурдани автомобил ё дигар воситаҳои нақлиёт бидуни мақсади тасарруф аз таркиби ҷиноятҳои дигар, аз ҷумла дуздӣ, ғоратгарӣ, худсарӣ баррасӣ шудааст.

Муаллиф баён медорад, ки ҷинояти мазкур аз дуздӣ ва дигар шаклҳои тасарруф бо ҷой надоштани аломати мақсади ғаразнок; аз худсарӣ бо объекти таҷовуз ва хусусиятҳои тарафи субъективӣ; аз расонидани зарари молу мулкӣ бо роҳи фиреб ё суйистифода аз боварӣ бо мавҷуд набудани аломати гирифтани молу мулк аз фонди молик, тавассути предмети таҷовуз, ҷой надоштани мақсади ғаразнок; аз ҷинояти м.184 КҶ ҶТ (Ғайриқонунӣ ҳай карда бурдан ё ғасби ҳавопаймо, киштӣ ё қатори роҳи оҳан) вобаста ба объекти таҷовуз ва предмети ҷиноят фарқ менамояд (саҳ.159).

Мутобиқати барасмиятдарории диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон. Диссертатсияи Абдусаломзода Ҷовид Абдусалом дар мавзуи: «Ҷавобгарии ҷиноятӣ барои ғайриқонунӣ ҳай карда бурдани автомобил ё дигар воситаҳои нақлиёт бидуни мақсади тасарруф», барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.08 – Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминология; ҳуқуқи иҷрои ҷазои ҷиноятӣ ба талаботи қарори Раёсати Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти

Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки аз 30 сентябри соли 2021, №7 тасдиқ шудааст, мувофиқ мебошад.

Мутобиқати тахассуси илмии довталаб ба дараҷаи илмӣ. Тахассуси илмии Абдусаломзода Ҷовид Абдусалом ба ихтисоси илмии дархостшаванда 12.00.08 – Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминология; ҳуқуқи иҷрои ҷазои ҷиноятӣ мувофиқат мекунад. Таҳқиқоти диссертатсионӣ аз ин ҷиҳат қобили дастгирӣ мебошад.

Эродҳо ва ҳолатҳои баҳсталаб доир ба диссертатсия. Новобаста аз дастоварду муваффақиятҳо ва пешниҳодҳои ҳадафмандона диссертатсияи мазкур аз норасоиҳо ва ғалатҳое, ки хусусияти ҷузъӣ доранд холӣ нест ва камубдиҳои ҷойдошта сифати баланди илмии диссертатсияро коста намегардонад. Ба инобат гирифтани онҳо дар таҳқиқоти ояндаи диссертант арзёбӣ мегарданд:

1. Муаллиф дар б «б» пешниҳоди 3 баён медорад, ки «Аломати фарққунандаи м.252 КҶ ҶТ аз тасарруф на танҳо дар ҷой доштан ё надоштани мақсади ғаразнок вобаста мебошад, балки ҳангоми ғайриқонунӣ ҳай карда бурдани воситаи нақлиёт бояд дар умум аломатҳои
тасарруф ҷой надошта бошанд.

Бинобар ин, пешниҳод мешавад, ки дар диспозитсияи қ.1 м.252 КҶ ҶТ ибораи «бидуни мақсади тасарруф» бо ибораи «ҳангоми мавҷуд набудани аломатҳои тасарруф» иваз карда шавад». Бо чунин пешниҳод ба пуррагӣ розӣ будан мушкил аст. Зеро ҳангоми содиршудани ҷинояти м.252 КҶ ҶТ мумкин аст дигар аломатҳои тасарруф, ба монандӣ ғайриқонунӣ, ройгон, гирифтан ё ситонидани молу мулки ғайр, ҳатто дар баъзе мавридҳо мақсади ғаразнок низ ҷой дошта бошад, ки ин ҷинояти мазкурро ба тасарруф табдил намедиҳад. Ғайр аз ин дар диспозитсияи м.252 КҶ ҶТ қонунгузор на ба мавҷуд набудани аломатҳои тасарруф, балки дар умум ба аломати «бидуни мақсади тасарруф» ишора намудааст, ки ин бештар асоснок ба назар мерасад.

2. Муаллиф аломати махсусан вазнинкунандаи дар б «в» қ.3 м.252 КҶ ҶТ муқарраршударо таҳлил намуда, хулосаҳои асоснок баровардааст (саҳ.130-131). Вале риоя шудани принсипи фарқгузории ҷавобгарӣ вобаста ба дараҷаи ба ҷамъият хавфнокии кирдор аз мадди назари муаллиф дур мондааст. Зеро ба андешаи мо дар банди мазкур дар як сатҳ муқаррар намудани ҷавобгарии вазнин ҳам барои истифодаи зуроварии барои ҳаёт ва саломатӣ хавфнок ва ҳам таҳдиди истифодаи чунин

зуроварӣ асоснок ба ҳисоб намеравад. Аз ин руй, мехостем муаллиф ҳангоми ҳимояи рисола оид ин масъала андешаи худро баён менамуд.

3. Дар матни диссертатсия ҳангоми таҳлили аломатҳои алоҳидаи таркиби ҷинояти м. 252 Кодекси ҷиноятии Ҷумҳурии Тоҷикистон, муаллиф андешаҳои шумораи зиёди олимонро пайдарпай меорад (саҳ. 75–78). Бо вуҷуди ин, хулосаи у дар мавриди масъалаи мазкур танҳо дар доираи чор-панҷ ҷумла ифода ёфтааст, ки ин сатҳи асосноккунии илмии онро коҳиш медиҳад. Муаллифро зарур мебуд ҳангоми пешниҳоди андешаҳои мухталифи муҳаққиқон онҳоро бо назардошти мазмун ба гурӯҳҳо ҷудо намуда, мавқеи шахсии худро нисбат ба ҳар як андеша баён мекард, то ки хулосаи илмии у дорои арзиши таҳлилӣ ва эътимодбахш гардад.

Автореферати диссертатсия тибқи тартиби муқарраршуда барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.08 – Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминология; ҳуқуқи иҷрои ҷазои ҷиноятӣ таҳия гардида мазмуни асосии кори таҳқиқро инъикос менамояд ва дар он натиҷаҳои назаррасӣ илмӣ асоснок гардида, шарҳи пурраи худро ёфтаанд.

Хулосаи умумӣ оид ба диссертатсия. Хулосаи диссертатсияи Абдусаломзода Ҷовид Абдусалом дар мавзуи: «Ҷавобгарии ҷиноятӣ барои ғайриқонунӣ ҳай карда бурдани автомобил ё дигар воситаҳои нақлиёт бидуни мақсади тасарруф» барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.08 – Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминология; ҳуқуқи иҷрои ҷазои ҷиноятӣ дар сатҳи зарурии илмӣ анҷом ёфта, аз ҷиҳати мазмун ба талаботи мавҷуда мутобиқ мебошад.

Диссертатсия ба талаботи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мувофиқ буда, муаллифи он ба дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ аз рӯйи ихтисоси 12.00.08 – Ҳуқуқи ҷиноятӣ ва криминология; ҳуқуқи иҷрои ҷазои ҷиноятӣ сазовор мебошад.

Тақризи муассисаи пешбар дар асоси муқаррароти бандҳои 76-79 ва 81-и Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, таҳти №267 (бо тағйиру иловаҳо аз 26 июли соли 2023, №295) тасдиқ шудааст, таҳия ва пешниҳод шудааст.

Диссертатсия ва автореферат дар семинари васеи илмӣ-назариявии кафедраи ҳуқуқи иқтисодӣ ва молиявии Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон баррасӣ шудааст. Суратҷаласаи семинари васеи илмӣ- назариявӣ таҳти №5 аз 10 ноябри соли 2025.

Тақризи муассисаи пешбар аз ҷониби Оралбаев Х.Х. – номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ (аз рӯйи ихтисоси 12.00.08), дотсенти кафедраи ҳуқуқи иқтисодӣ ва молиявӣ, дар ҷаласаи кафедра баррасӣ, муҳокима ва ҷонибдорӣ шудааст. Дар ҷаласаи кафедра аз 11 нафар иштирок доштанд: 11 нафар. Натиҷаи овоздиҳӣ: «тарафдор»- 11, «зид» – нест, «бетараф» – нест. Суратҷаласаи кафедра таҳти №4 аз 14–уми ноябри соли 2025.

Раиси семинари васеи илмӣ- назариявӣ:
Мудири кафедраи ҳуқуқи иқтисодӣ ва молиявии Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон, доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессор Бобозода Ҷ.Қ.

Ташхисгар:
Номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсенти кафедраи ҳуқуқи иқтисодӣ ва молиявии Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон Оралбаев Х.Х.

Котиби ҷаласа:
Номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсенти кафедраи ҳуқуқи иқтисодӣ ва молиявии Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон Табаров Н.А.

Имзои Бобозода Ҷ.Қ., Оралбаев Х.Х., ва котиби ҷаласа Табаров Н.А.-ро тасдиқ менамоям:

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон Мирҷамолов М. А.

Суроға: 734067, Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш. Душанбе, кӯчаи Нахимов, 64/14
Донишгоҳи давлатии молия ва иқтисоди Тоҷикистон.
Телефон: +992 (37) 231- 02-01.
E-mail: tgfeu@tgfeu.tj.

«14» ноябри 2025 сол